

Konfransın materialları
Материалы конференции
Releases of Conference

“Gömrük işində İnformasiya sistemləri və texnologiyaları”
1-ci Beynəlxalq elmi-praktiki konfrans
21-22 dekabr 2009-cu il, Bakı şəhəri

«Информационные системы и технологии
в таможенной сфере»
I международная научно-практическая конференция
21-22 декабря 2009 г., г. Баку

1st International Scientific-practical Conference
«Information systems and technologies in customs field»
21-22 December 2009, Baku

AZƏRBAYCANDA ELEKTRON KOMMERSIYA TEXNOLOGİYALARI VƏ SISTEMLƏRİNİN TƏTBIQININ İNKIŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Əlövsət Əliyev, şöbə müdiri, iqtisad elmləri namizədi, dosent
Aybəniz Əliyeva, elmi işçi
AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

Azərbaycanda yeni əlverişli innovativ xarakterli iqtisadi mühit formalaşmaqdadır. Özəl bölmənin və sahibkarlığın inkişafına dövlət tərəfindən hər cür yardımlar edilməyə çalışılır. Belə şəraitdə bütövlükdə iqtisadiyyatın, eləcə də sahibkarlığın, özəl bölmənin inkişafına innovativ element kimi E-kommersiya texnologiyasının tətbiqi və bunun üçün müvafiq infrastrukturun formalaşması iqtisadi səmərəliliyin artmasına kömək göstərəcəkdir. Ona görə də E-kommersiyanın tətbiqi və inkişaf xüsusiyyətlərinin hərtərəfli tədqiqi mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Dünyada İnternet şəbəkəsinin və Web texnologiyasının kütləvi şəkildə genişlənməsi müasir elektron kommersiyasının yaranmasına və inkişafına səbəb olmuşdur. Onun məzmununu istehlakçılara müəyyən əmtəə və xidmətlərin təklif edilməsiylə bağlı biznes proseslərə tətbiq oluna bilən informasiya texnologiyaları təşkil edir. İlkin vaxtlarda bu sahədəki işlər müştərilərə müəyyən informasiya xidməti göstərmək və onlarla əlaqəni yaxşılaşdırmaq xarakteri daşıyırdı. Sonrakı dövrlərdə isə informasiya texnologiyasının ən yeni imkanlarından istifadə etmək üçün müəssisələrin prinsipcə yeni biznes-modelinin işlənməsinə və tətbiqinə başlandı. E-kommersiyanın tətbiqinə istiqamətlənən yeni biznes-modeli a) əlaqədar şəxslərlə və müəssisələrlə səmərəli əlaqələrin qurulmasına, b) əlavə marketing kanallarının yaranmasına, v) istənilən informasiyanın və sifarişin alınmasına, q) sifarişçinin təlabatı, malgöndərənlər, istehsalçılar və s. haqqında zəruri mə'lumatların toplanmasına və sistemləşdirilməsinə və s. şərait yaradan xüsusiyyətlərə malik idi. O, ticarətin və ya kommersiya sövdələşmələrinin aşağıdakı əsas proseslərini də özündə əks etdirir: a) məhsul haqqında informasiyanın axtarılması; b) məhsulun qiymətləndirilməsi; v) məhsulun göndərilməsi ilə əlaqədar texniki-təşkilati işlərin yerinə yetirilməsi (loqistika); q) müqavilənin bağlanması və haqqın ödənilməsi; d) göndərilən məhsulun keyfiyyət göstəricilərinin və müqavilə tərəfdaşlarının həqiqiliyinin və müqaviləyə uyğunluğunun müəyyənəndirilməsi (autentifikasiya).

E-kommersiya sisteminin bir çox əlamətlərlə yanaşı, internetdən istifadəyə görə də təsnifatının çoxlu sayda variantları mövcuddur. Onlardan ən əsaslarını qeyd edək:

1. Korporativ sayt.
2. Veb-vitrin (elektron köşk).
3. Elektron mağazın (on-layn mağazın).
4. Elektron univermaq (ticarət sıraları).
5. İnformasiya saytları (kontent layihələr, istehlakçı ensiklopediyaları).
6. Elektron ticarət portalı (ticarət sistemləri).
7. Elektron auksion.
8. İntegrallaşmış proqram kompleksi.

E-kommersiya sisteminin təşkilində göstərilən hər bir modelin üstünlüklərini və qüsurlarını, eləcə də təşkilati məsrəflərini nəzərə almaq lazımdır.

İKT-nin sürətli inkişafı elektron kommersiya sistemində yeni təşkilati-texnoloji modellərinin yaranmasına da gətirib çıxarır. E-kommersiya sisteminin təşkilati-iqtisadi modellərində aşağıdakı əsas funksional elementlərin olmasına da diqqət yetirilməlidir: 1) cəlb etmə sistemləri; 2) sifariş sistemləri; 3) ödəniş sistemləri; 4) çatdırma sistemləri; 5) informasiya xidmətləri və s.

Hazırda elektron kommersiya sisteminin bərqərar olması üçün respublikada "Elektron ticarət haqqında", "Elektron imza və elektron sənəd haqqında" müvafiq qanunlar qəbul olunmuşdur. "Ali

sertifikat xidməti mərkəzinin yaradılması”, “Azərbaycanda E-ticarətin tətbiq istiqamətlərinin tədqiqi” və “Azərbaycanda elektron mağazaların fəaliyyətinin təşkili” üzrə bəzi tədbirlər” həyata keçirilir. Görülən işlər yerli İnternet-mağazalarının sayının artırılması, elektron ticarətin və ümumiyyətlə elektron ödənişlərin geniş miqyasda həyata keçirilməsi üçün əlverişli şərait yaradacaqdır.

Azərbaycanın ÜTT-yə üzv olmaq istəyi xarici bazarlara daxil olmaq üçün əlverişli şəraitin qazanılmasına, ticarət mübahisələrinin normal həllinə, xarici investisiyaların cəlb edilməsinə, daxili bazarın inkişafına və s. nail olmaqla əlaqədardır. Azərbaycan Respublikası da ÜTT-yə daxil olmaq üçün xeyli vaxtdır ki, müvafiq qurumlarla danışıqlar aparır.

ÜTT-yə daxil olmaq prosesində ölkə öz üzərinə müəyyən öhdəliklər götürür. Belə öhdəliklər sırasına ölkənin əmtəə və xidmət bazarına daxil olmağın liberallaşması da nəzərdə tutulur. Bu halda ölkənin daxili bazarının müdafiəsi mexanizmləri daha yaxşı işlənilməlidir.

Göstərilən şəraitdə ölkədə E-kommersiya texnologiyasının geniş tətbiqi üçün bir tərəfdən geniş imkanlar açılırsa da, digər tərəfdən həmin texnologiyanın yaranacaq yeni şəraitdə daha səmərəli nəticə verməsi üçün müvafiq şərait, qayda, qanun, mexanizm və mühit formalaşdırılmalıdır.

Son vaxtlarda Azərbaycanda www.terasell.com adlanan virtual ticarət mərkəzi yaradılmışdır. Bu resurs vahid platforma çərçivəsində Azərbaycanın müxtəlif İnternet-dükənlərini birləşdirəcək İnternet məkanıdır. Əsas məqsədi ölkədə elektron ticarətin inkişafına yeni təkan verməkdən ibarətdir. Onun konsepsiyasına əsasən, bütün ticarət şirkətlərinə “terasell.com” platformasında pulsuz şəkildə virtual dükənin açılması üçün imkan yaradılacaq. Terasell.com-un konsepsiyası Azərbaycanda öncədən mövcud olan elektron ticarət modellərindən tamamilə fərqlənir, çünki hər bir kəsə hazır platformadan pulsuz şəkildə istifadə etmək imkanı verir, həmçinin bütün İnternet-dükənlərini heç bir sərmayə olmadan vahid platforma çərçivəsində birləşdirməyə imkan verir. Burada Bakı və ətraf rayonları əhatə edən çatdırılma xidməti də təklif olunur. Alış-verişin ödənilməsi həm kredit kartı, həm də nəgd ödəmə yolu ilə çatdırılmadan sonra həyata keçirilə bilər. Burada elektron ticarətlərini müstəqil şəkildə inkişaf etdirməyə çalışan şirkətlər üçün İnternet-dükən platformaları işlənib hazırlanacaqdır. Həmin müştərilər üçün tamənnalı şəkildə tamamilə hazır onlayn-dükənli İnternet-saytlar yaradılacaq. Onlar da, öz növbəsində, vahid İnternet-dükənlər şəbəkəsi çərçivəsində birləşdiriləcəklər. Azərbaycanda elektron ödəniş sisteminin inkişafı ölkədə e-ticarətin inkişafı üçün nadir imkan yaradacaq və istehlakçıların vaxtlarına qənaət etməklə onların işini daha da asanlaşdıracaq.

Bundan başqa Bakıda Silverkey Technologies (<http://www.silverkey.az/Services.az.html>) Azərbaycan şirkətinin ölkədə “GoldenPay” ödəmə sistemini tətbiq etməsi Azərbaycanda elektron ticarətin (e-commerce) inkişafında ən əsas addımdır. “GoldenPay” Visa International və Master Card beynəlxalq ödəmə sistemləri tərəfindən sertifikatlaşdırılmış və təhlükəsizlik sistemləri isə “3D secure” dünya standartları tələblərinə cavab verir. Bundan əlavə, elektron təhlükəsizlik sahəsində dünya lideri “VeriSign” şirkətindən də sertifikat alınıb. Bundan sonra Azərbaycan İnternet istifadəçiləri “GoldenPay” vasitəsilə yerli on-layn mağazalarda (e-shop) alış-veriş edəcək, biletlər və mehmanxanalarda yerlər sifariş edəcək, kommunal xərcləri ödəyəcək, sığorta polislərini əldə edəcək, bank əməliyyatlarını həyata keçirə biləcək.

Ümumiyyətcə İKT infrastrukturunun formalaşması, kartlı ödənişlər üzrə əməliyyat mərkəzlərin yaradılması, müasir elektron ödəniş sistemlərinin inkişaf etdirilməsi, kiçik və orta sahibkarlıqda elektron ticarətin stimullaşdırılması, elektron xidmətlər sisteminin genişlənməsi, Elektron biznes və elektron kommersiya üzrə beynəlxalq informasiya-əməliyyat mərkəzinin yaradılması, elektron xidmətlərinin qlobal bazarına çıxış, sənaye malları, xammal və materialların regional elektron birjasının yaradılması və s. kimi tədbirlər Elektron-kommersiya texnologiyalarının perspektiv inkişafını və geniş tətbiqini təmin edir.